

A visszaélők és hatalmaskodók

<https://erdelyikronika.net/2019/11/a-visszaelok-es-hatalmaskodok>

Írta Majoros Péter

Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna (szerk.): *Kommunista Kiskirályok. Libri, Budapest, 2019, 408.*

A hatalmi visszaélések melyek a múlt század totalitárius rendszereit gyakran jellemezték ma gyakran az averzió érzetét keltik sokakban, ám ez nem járul hozzá a visszaélések megértéséhez. Ahhoz a megértéshez, mellyel az objektivitásra törekvő személy megérti a hatalom gyakorlásának árnyoldalát is, azt, hogy milyen mozgatórugók játszanak szerepet a visszaélő cselekvésében. Merthogy a mozgatórugók megértéséhez szükségszerű a világos távolságtartás. A kommunista diktatúra évtizedeiről szóló diskurzusban közhely tárgya, hogy történtek visszaélések, mindazonáltal a visszaéléseket kiváltó tényezők és azok szerepe, már egy rendkívül izgalmas aspektusa a történeti gondolkodásnak.

Majtényi György, Szabó Csaba és Mikó Zsuzsanna történész-levéltárosok, szerkesztésében napvilágot látott 20 szerzős munka a helyi és országos hatalmi elitek visszaéléseit igyekszik feldolgozni. Egy tematikus tanulmánykötetet tart a kezében az olvasó, melynek szerzői az országos és megyei levéltárak munkatársai és a Nemzeti Emlékezet Bizottság kutatói. A bemutatott életút részletek felölelik a kommunista korszaknak nevezett időszak teljességét. A hatalmi rendszer kialakulásától egészen a rendszer alkonyáig. A könyvet bevezető előszó a hatalomhoz való viszonyulást és annak gyakorlásának módját mutatja be s azt, hogy a különböző vallások, hogyan viszonyultak hozzá. Fontos része az előszónak a rövid elemzés, melyben a szocializmus és a hatalom kapcsolatát boncolják. Azt, hogy a szocialista erkölcs, milyen kapcsolatot ápol a hatalommal. Felidézi Lenin gondolatát miszerint az az erkölcs melyet sajátjuknak neveznek, a proletariátus osztályharcának érdekei alá van vetve. E szerint érthető is, az, hogy a berendezkedés után miért teremtik meg a saját ellenőrzési mechanizmusait.

A könyv az 1944/45-től a rendszerváltásig tartó megvalósult szocializmus történetét boncolja. A legtöbb tanulmány egyszerűs, leszámítva a Czinege Lajosról és a Hajdú-Bihar Megyei Pártbizottság első titkáráról, Sikula Györgyről szóló részletek. A történetek, melyeket a szerzők megismertetnek levéltári kutatások révén kerülnek feldolgozásra. A Központi Ellenőrző Bizottság, a megyei, járási, városi pártszervek irataiba kapunk betekintést. Többségében

végrehajtó bizottsági és fegyelmi bizottsági iratanyagokból merítenek a szerzők, viszont gyakori forrástípus azon visszaélések feldolgozásánál, ahol megindult a nyomozati eljárás, hogy jegyzőkönyveket vagy bírósági iratokat tárnak a közönség elé. Kiemelendő, hogy esetileg a szerzők sajtóforrásokból is merítenek. Ezek jelentősége véleményem szerint a levéltáriakhoz mérhető, ugyanis ezek által válik világosabbá a visszaélésekkel szembeni gyakorlatok sokfélesége. Az, hogy milyen lehetőségeket láttak maguk előtt a pártvezetések: tagadni a sajtóban megjelenteket, azokat bagatellizálni vagy esetleg még megjelenés előtt lobbizni finomításért.

Érdeemesnek látszik a könyv tanulmányainak egyfajta tematizálása. Ugyanis a feldolgozott történetek több csoportba oszthatók. Egyrészt a gyakori a tanulmányok között a termelészövetkezetek élén lévő vezetők körében elkövetett visszaélések bemutatása. Elég Czetz Balázs vagy Gottfried Barna tanulmányaira gondolnunk, melyekben a Szári Béke Termelészövetkezet és a Tarpai Termelészövetkezet vezetőinek törvénytelen magatartását ismerjük meg. Csákány Zoltán, akinek személyében egy olyan termelészövetkezeti elnököt ismerünk, meg aki az új gazdasági mechanizmus adta lehetőségek szürke zónájában mozogva a termelészövetkezet tevékenységét nemhogy kiegészítette melléktevékenységekkel, hanem átprofilozta. Építőbrigád, gomb- és műanyagüzemet és strandot üzemeltett a termelészövetkezet nevében. Melyekbe olyan munkásokat alkalmazott és vetett fel a termelészövetkezetbe, akik gyakran korábban elítéltek voltak, ezzel a lekötöttség láncolatát teremtette meg. Azok a személyek, akiket a rendszer tiltott határátlépésért, mozgalomban való részvételért és államrend elleni mozgalomban való részvételért ítél el rendkívül lojálissá váltak vezetőjükhöz. A hatalmasodó melléktevékenységi szerkezete miatt a termelészövetkezet gazdasági működése szinte teljesen átláthatatlanná vált és pénzügyi visszaélésekhez vezetett, amelyeket csak tetézt a munkaerővel való visszaélés.^[1]

Gottfried Barna által bemutatott téesz elnök, Szűcs László, a tarpai termelészövetkezet élén egy olyan sokáig felfelé ívelő életutat járt be, melyben Tarpa község kulcsfigurájává vált, aki nem egy közkedvelt tagja volt a községnek. Azon túl, hogy személyével szemben több gazdasági visszaélést is szóvá tettek, informális kapcsolataira alapozó hatalmával a község vezetésébe is bekerülhetett^[2] azáltal, hogy a megválasztott személyt visszaléptette és a szavazatszámoló bizottság elnökét más munkakörbe helyezte.^[3]

Gyenesi József a géderlaki téesz elnökről szóló tanulmányában egy a vádak alapján Csada János a „kiskirálykodáson” túl, harácsolással, a termelő eszközök elajándékozásával, sikkasztással gyanúsították. Az ügyről tudósító újságíró szerint: „arcpirító szabálytalanságok sorozatát követték el. Megcsúfolták a szövetkezeti gazdálkodás igazi eszméjét. De mindezt tehették Némethék rokonuk Csada János tudtával, teljes támogatásával, sőt tevékeny

részvételével. Mit mondhat erre a falu? Elítéli ezt.”[\[4\]](#) Gyenesi tanulmányának elején megállapítja, hogy a részleges nyilvánosságnak lokális ügyekben némi ereje azért volt.

A könyvben más téveszelnököt is bemutatnak Aradi Gábor tanulmányában, aki jelentős anyagi visszaéléseket követett el s igen nehezen tudtak elmozdítani pozíciójából, viszont jelentős számban közölnek részleteket párttitkárokról, amelyek közül meg kell említenünk Cseh Zita munkáját amelyben egy tragikus kimenetelű visszaélésről olvashatunk, vagy az alkoholt egyáltalán nem megvető Beer János-ról Wencz Balázs tollából és a rendfenntartás különböző szintjein elhelyezkedő szerveiről is. A demokrácia farkasgúzsban alcímet viselő részlet Veszely Jarosláv az Államrendőrség Csornai Járás Politikai Osztályának vezetőjéről szól. Egy olyan életút bontakozik ki az olvasó előtt, melyben a pozíciójával arcátlan módon visszaélő személy, nemhogy kirotáltatik a rendszerből, hanem az igen komoly megtiszteltetéssel járó Budapest Táncegyüttes élén fejezi be pályafutását. A személyes kapcsolatai révén pozíciója igen szilárd volt, viszont olyan mértékű brutalitásokat követett el, hogy Csorna lakossága körében rendkívül megvetetté vált. Azon túl, hogy a vattatásokkor magukat ártatlannak való személyekkel szemben kegyetlen fenyegetéseket alkalmazott „tanúk is állították, hogy pénzért akár háborús bűnösséggel és tömeggyilkossággal gyanúsítható személyeknek is „segített meglépni.” Veszely történetét Szokolay Domokos mutatja be, aki kitér arra is, hogy az ezek a brutalitások, amelyeket nem egyedül követett el Jarosláv egy bizonytalan jogi helyzetben[\[5\]](#) történetek nem sokkal a második világháború után. Ez lényeges elem, mely több másik „kiskirály” esetében is előkerül, hogy a jogi elszámoltatás nem feltétlenül adott. Például Halász Csilla által leírt ceglédi zaklató esetében is, aki hatalmával visszaélve munkatársnőit kényszerítette szexuális kapcsolatok létesítésére.[\[6\]](#)

Kiemelkedik több kiskirály közül is Czinege Lajos esete, melyet Cseh Géza és Majtényi György közös tanulmányként jegyeznek, valamint Dani Zoltán és társai által elkövetett visszaélések és büntettek. Czinege Lajos több évtizeden keresztül hadügyminiszteri szolgálatot teljesített s ezen idő alatt rendkívül jó kapcsolatokat alakított ki nemcsak a párt belső köreivel, de nemzetközi szinten is kollégáival. Nem volt kirívó a fontos pozíciókba kerültek esetében, hogy szolgálati lakásban részesültek ám Czinege 9 szobás 462 négyzetméteres ingatlanja nem volt általános. A privilégiumaival visszaélő „népszolga” mintájává vált több üdülőjével és vendégházával.[\[7\]](#) Dani Zoltán és társairól Bezsényi Tamás írt részletes tanulmányt. Ebben olyan fiatal rendőröket ismerünk meg akik ismerve a nyomozati eljárás nehézségeit és bizonyos akadályait bünszervezetben követtek el és segítettek több mint 100 betörést. A történet pikantériája, hogy Dani Zoltán édesapja is a rendőrségen dolgozott Budapesten alezredesként. Mivel tisztában voltak azzal, hogy a rendőrség minden betörés esetében ismeretlen tettes ellen kezdi meg a nyomozást és tudták azt, hogy a helyszíni eljárás milyen nehézségekkel rendelkezik ezért rendkívül hosszú ideig sikerült a nyomozati szerveket megteveszteniük, akik több mint

száz nyomozati dossziét nyitottak s mindegyik esetben különböző személlyel szemben folytatták az eljárást.[\[8\]](#)

A Cseh Géza által leírt mezőtúri történet, melynek főszereplői a tanácselnök Lévai Zsigmond, a városi pártbizottság titkára: Kóczián Mátyás és a rendőrfőkapitány Gonda Gábor voltak. A sikkasztás és a gazdasági machinációk egy olyan kusza esetben történtek, ahol Mezőtúr vezetése egy kártyázós klikket alakított ki s azokat a személyeknek, akik elkártyázták pénzüket a termelősövetkezet hitelezett, ezzel igen komoly anyagi kárt okozva, találó az alcím: „Mezőtúron az egyik tsz-t úgy, ahogy volt, elkártyázták.”

Több szerző is foglalkozik azzal, hogy milyen utóélete volt a visszaélést elkövető személynek, köztük Müller Gabriella aki Buzai Mihály bányapusztai bányamunkássá válásának útját mutatta be. A dorgáláson túl igen nagy skálán mozogtak a büntetések: előfordult az, hogy a büntető eljárást szabadságvesztés követte, de akár biztos nyugdíjas évek is várhattak egy-egy kiskirályra annak függvényében, hogy milyen kapcsolataik voltak s milyen bűncselekményt követtek el. Kiemelendő, hogy a párt igyekezett saját belső nyilvánosságának biztonságos keretei között elintézni az ügyet annak függvényében kiosztani a büntetést, hogy az okozott kár mennyire arányos a visszaélő előéletével és megbízhatóságával. A belső mechanizmusok viszont gyakorta a nem párttagokban ellenszenvet szültek s különösen az, ha egy-egy személy puhára esett. A nyilvánosságról elmondható, hogy a kötetben bemutatott visszaéléseknél jelentős korlátok között is némi nyomást ki tudott fejteni.

A négyszáz oldalas munka érdeme, hogy a benne bemutatott életutakat világos és tárgyilagos szemszögből ismerteti forrásközpontúan, úgy, hogy ezzel nem sérült a könyv olvasmányos jellege. A hivatkozások, a tanulmányok végén való elhelyezése is segíti a könnyen olvashatóságot. Esetileg talán érdemes, vagy legalábbis érdekes lett volna egy-két interjút készíteni olyan személyekkel, akik a könyvben szereplők közelében éltek. Továbbá érdemes lehet egy hasonló munkában, az olyan eseteket melyben pénzügyi kárról értekeznek, az adott károkozásnak megadni a mai árfolyamon számított összegét is, nem csak a korabelit. Nem lett volna hiábavaló a szerzőktől annak részletesebb pontosítása, hogy a hatalom, az évek múlásával, hogyan viszonyul a Rákosi rendszerben, hát a Kádár rendszerben, azon részeihez, mely visszaélést követett el. Mindazonáltal a szerzőket és a szerkesztőket, egytől egyig, külön dicséret illeti, hogy izgalmas, néha krimibe illő történeteiket tudományos igényvel dolgozták fel. A könyv bizonyára a korszakot kutató történészekon kívül a széles olvasóközönség figyelmét is fel fogja kelteni, nem érdemtelenül.

Jegyzetek

[1] Czetz Balázs: “Kupeckedett, üzérkedett, spekulált.” A Szári Béke Téesz elnöke in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 261-267.

[2] Gottfried Barna: “Komoly feszültségeket teremtett a községben” A tarpai téeszelnök in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 277-278.

[3] Uo. 281-282.

[4] Gyenesi József: “Kisebb-nagyobb emberi hibáktól ő sem volt mentes” A géderlaki téeszelnök in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 303.

[5] Szokolay Domokos: “Demokrácia farkasgúzsban.” A Magyar Államrendőrség Csornai Járás Politikai Osztályának vezetője in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 58-73.

[6] Halász Csilla: “Szocialista erkölcsöt sértő magatartás” A ceglédi zaklató in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 405-406.

[7] Cseh Géza – Majtényi György: “Voltak kiszemelt vadjai, amelyeket éveken át keresett” A honvédelmi miniszter in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 47.

[8] Bezsényi Tamás: “Újból előállunk fixa ideánkkal, hogy van szervezett bűnözés Magyarországon” Betöréssorozatot koordináló rendőrök és katonák hálózata in Majtényi György, Szabó Csaba, Mikó Zsuzsanna(szerk.): Kommunista Kiskirályok, Budapest, Libri kiadó, 386.